

Od autorky bestselleru Jitra v Dženínu

SUSAN
ABULHAWA

Modrá mezi nebem a vodou

Přeložila Jitka Jeníková

plus

Modrá mezi nebem a vodou

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstviplus.cz
www.albatrosmedia.cz

Susan Abulhawa
Modrá mezi nebem a vodou – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

S U S A N
A B U L H A W A

Modrá mezi nebem a vodou

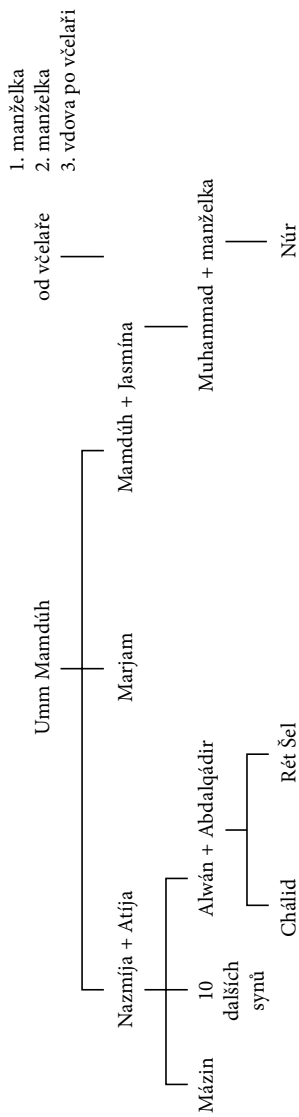
S U S A N
A B U L H A W A

Modrá
mezi nebem
a vodou

Přeložila Jitka Jeníková

plus

Pro Natálii: mou dceru, přítelkyni i učitelku

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století pomáhal Izrael v Palestině při vzestupu islamistického hnutí později známého jako Hamás, které mělo sloužit jako protiva Jásiru Arafatovi a jeho Fatahu – sekulárnímu revolučnímu hnutí odporu, jež se podobalo všem ostatním odbojovým skupinám z dob studené války. Poté co v roce 1993 podepsal Izrael s Organizací pro osvobození Palestiny (OOP) v Oslu mírovou dohodu, začal nekonečný „mírový proces“ a z Hamásu se stala ústřední instituce palestinského odporu proti izraelské vojenské okupaci a pokračující represi úsilí místních obyvatel o autonomii. Po dvaceti letech neúspěšných vyjednávání, během nichž masivně expandovaly židovské kolonie na zabrané palestinské půdě a posílil apartheid na okupovaných územích, Palestinci povstali a uspořádali volby nových vůdců. V roce 2006 získal Hamás ve volbách, jež jsou považovány za férové a transparentní, většinu křesel v Palestinské autonomii. Izrael a Spojené státy však výsledky voleb nepotěšily a nové vedení se rozhodly svrhnout. Zatímco Fatah nadále kontroloval Západní břeh, Hamás získal moc v Gaze. Poté co se Izraeli nepodařilo Hamás vystrnadit, neprodyšně malý proužek středomořského pobřeží uzavřel a přeměnil jej v to, co vešlo ve známost jako největší vězení pod širým nebem na světě. O mnoho let později odtajněné dokumenty odhalily mrazivou přesnost, s níž Izrael vypočítal kalorický příjem pro 1,8 milionu Palestinců v Gaze, aby hladověli, ale neumírali hlady.

Chálid

„Základní myšlenka je předepsat Palestincům dietu.“

— Dov Weisglass

Ze všeho, co vymizelo, mi nejvíc chybí Kinder vajíčka. Když se zdi kolem Gazy uzavřely a řeči dospělých zněly zaníceněji a smutněji, začal jsem vážnost našeho obléhání poměřovat zmenšujícím se počtem lahodných čokoládových vajec zabalených v tenkém pestrobarevném staniolu, v jejichž nitru se na policích v obchodech líhla spousta překvapivých hraček. Když nakonec zmizela docela a zrezivělý plech polic zel prázdnotou, uvědomil jsem si, že Kinder vajíčka přinášela do světa barvu. Jejich nepřítomnost přetřela naše životy na kovově černou, ta pak vybledla do černobílé a připomínala svět starých egyptských filmů z doby, kdy byla má sitto Nazmíja nejdrzejším děvčetem v Bét Darásu.

I když potom pod hranicí mezi Gazou a Egyptem vykopali tunele, aby jimi mohli pašovat věci nezbytné k životu, Kinder vajíčka se jen těžko sháněla.

Žil jsem v době tunelů, sítě podzemních tepen a žil se systémem provazů, pák a kladek, kterými se čtyřiaadvacet hodin denně, sedm dní v týdnu čerpalo jídlo, pleny, palivo, léky, baterie, kazety s muzikou, máminy menstruační vložky, Rét Šeliny pastelky a cokoliv dalšího, co se nám podařilo od Egyptanů koupit.

Tunely podkopaly plány Izraelců naordinovat nám dietu. A tak je bombardovali a zabili spoustu lidí. Vykopali jsme další, větší, hlubší a delší. Znovu nás bombardovali a zahynulo ještě víc lidí. Tunely to však jako živá změř cév přečkaly.

Jednou Izrael přesvědčil Spojené státy a Egypt, aby podél hranice u Rafahu nainstalovaly neproniknutelnou podzemní ocelovou stěnu a tunely tak odřízly. Lidé je z rafažských písečných dun pozorovali dalekohledy a celé měsíce se smáli tomu, jak se tam zástupy amerických ženistů lopotí. Američané nás viděli, a přestože se na odchodu tvářili stejně nezaujatě, jako když přicházeli, byli jsme si jistí, že náš smích nesoucí se přes hranice jim pil krev. Jakmile zmizeli, pustili se naši hoši v tunelech do práce s letlampami a prořezávali se kovem, který nás měl odříznout od přísunu potravy. Darovali nám velkou věc, protože podzemní stěna byla vyrobená z vysoce kvalitní ocele, kterou jsme zrecyklovali na jiné věci.

Zvykli jsme si na to, že jsme věčně ti, kdo prohrávají. Tentokrát jsme však vyhráli. Vyráli jsme na Izrael, Egypt a velké Spojené státy americké. Gaza se na okamžik změnila v jeden velký večírek. V našich novinách vyšly komiksy, v nichž se Mubárak, Bush a Netanjahu škrábali na hlavách a zadcích, zatímco my se jim smáli z rafažských písečných kopců a drželi to, co jsme z té vynikající oceli vyrobili: náhradní díly do aut, vybavení na hřiště, nosníky do domů a rakety.

„Alláh se nad námi smiluj a ochraňuj nás,“ říkávala má sitto Nazmíja. „Všechna tahle radost a smích v Gaze v sobě neodmyslitelně nesly krev a srdcebol. Světlo vždycky vrhá stín.“ Musela myslet na Marjam. Zanedlouho potom jsem se ponořil do tiché modři, do místa, kde neexistuje čas, kde jsem do sebe mohl nasát všechny štávy života a nechat je sebou proudit jako řeku.

Pak se objevila Núr s ústy plnými arabských slov s ořezanými okraji poprášenými zvlněným přízvukem cizince. Přišla se všemi těmi americkými lidumilnými nadšenci, kteří si mysleli, že dokážou spravit rozbité lidi, jako jsem já, a vyléčit zraněná místa, jako je Gaza. Ona však byla zdevastovanější než kdokoliv z nás.

A každou noc, když Núr uložila Rét Šel do postele, sitto Nazmíja rozprostřela nebe na obloze, kam patřilo, a maminka na něj vyšila

hvězdy a měsíc. Ráno se Rét Šel probudila a pověsila na něj slunce. Takhle to vypadalo, když se Núr vrátila.

Tohle byly ženy mého života, písně mé duše. Muži, které milovaly, se takovým či onakým způsobem vytratili, až na mě. Já zůstal tak dlouho, jak jsem mohl.

I

Když naše minulost polehávala
na kopcích, hověla si v lesnatých dnech,
řeka Suqrér protékala Bét Darásem

JEDNA

Moje prateta Marjam sbírala barvy a třídila je. O dvě generace později jsem dostal jméno po jejím imaginárním příteli. I když možná nešlo o fantazii. Možná jsem to byl skutečně já. Protože teď se scházíme u řeky a já ji učím psát.

Ve třináctém století ležel Bét Darás jako jedna z vesnic obklopených zahradami, olivovými háji a na severu ohraničených jezerem na poštovní stezce mezi Káhirou a Damaškem. Pyšnil se karavanserájem, starým zájezdním hostincem u cesty, který sloužil nevysychajícímu proudu cestovatelů putujících po obchodních trasách z Asie, severní Afriky a jihovýchodní Evropy. Mamlúci jej vystavěli v roce 1325, když vládli v Palestině, a vesničané mu celá další staletí říkali *al-Chán*. Na Bét Darás shlížely pozůstatky hradu, jež zbudovali zkraje dvanáctého století křižáci na troskách citadely, kterou nechal o téměř tisíc let dříve postavit Alexandr Makedonský. Z někdejšího sídla mocných zanechala historie ruiny, a to, co zbylo, zůstalo stát křehké a plné nahromaděného času. Hrávaly si tu děti a mladé dvojice se tu ukrývaly před všímavýma očima.

Řeka, překypující božskou plejádou ryb a vegetace, si razila cestu Bét Darásem, přinášela s sebou požeňnáni a odnášela vesnický odpad, sny, pomluvy, modlitby a příběhy, jež vylévala do Středozemního moře severně od Gazy. Voda valící se přes kameny šuměla tajemství země a času, vlnila se do rytmu plazícího se, skákajícího, bzučícího a poletujícího života.

Když bylo Marjam pět let, ukradla své sestře Nazmíje černé oční stíny a napsala jimi modlitbu na list, který hodila do bét-daráské řeky. Byla to modlitba za skutečnou tužku a dovolení vstoupit do budovy, kam chodíte, když máte tužku. To, co napsala, byly – přestože tu stála základní škola se dvěma míst-

nostmi a čtyřmi učiteli placenými z měsíční sbírky pořádané mezi vesničany – samozřejmě jen klikyháky. Dál sledovala bratra a další školáky, jak si v uniformách nesou v jedné ruce tužku – skutečný symbol postavení – a na zádech jim poskakují aktovky, zatímco stoupají do kopce ke kouzelnému místu se dvěma místnostmi, čtyřmi učiteli a spoustou, spoustou tužek.

Ukázalo se, že Marjam nepotřebuje školu, aby se mohla učit, jen tužku a papír. Vytvořila si imaginárního kamaráda Cháli-da, jenž na ni každý den čekal u bétdaráské řeky, aby ji naučil číst a psát.

Barva řeky představovala pro Marjam záhadu, sedávala na jejím břehu a přemítala o tom, co vypadalo jako bezbarvost, jež si půjčovala odstíny od všeho kolem. Za jasných dní byla zářivě modrá stejně jako nebe. Na jaře, když měl svět obzvlášť zelenou barvu, zezelenala i řeka. Občas byla průzračná a jindy kalná a špinavá. Zajímalo ji, jak může mít řeka tolik barev, když moře je vždycky modrozelené, kromě noci, pochopitelně, kdy všechno přikryla čistota černi a uložila to k spánku.

Po dlouhém dumání mladá Marjam usoudila, že jen některé věci mohou měnit barvy. Brzy také pochopila, že její zrak se od toho, kterým se dívají na svět ostatní, liší. Lidé měnili barvy podle toho, jakou měli náladu, ale její sestra Nazmíja říkala, že ty změny dokáže vidět jenom Marjam. Sytě modrou mívali modlící se lidé, i když ne vždycky. Výrazy tváří nemusely vždycky jejich barvě odpovídat. Bílé aury působily zákeřně a někteří lidé je měli, přestože se usmívali. Žlutá a modrá představovaly upřímnost a štěstí. Černá byla ze všech nejčistší, aura miminek, absolutní dobroty a veliké síly.

Květiny a ovoce měnily odstín podle ročních období. Stejně tak stromy. A kůže na Marjaminých rukou, od hnědé po hodně tmavě hnědou v létě. Vlasy však měla vždycky černé a oči ta-

kové, jaké byly: jedno zelené a druhé do oříškova. Levé zelené oko měla radši, protože se do něj všichni rádi dívali, Nazmiju ale znervózňovalo, že její malou sestru by mohl proklít *hasad*, neštěstí, které způsobuje uhrnutí vyvolané závistí.

Má sitto Nazmíja mi vyprávěla, že byla nejkrásnějším děvčetem v celém Bét Darásu. Říkala, že byla i nejobovázlivější, a já se snažil představit si sitto se vši krásou její mladé nezbednosti.

Nazmíje připadla povinnost Marjam před zlem *hasad* chránit. Někteří lidé měli planoucí, lačné oči, jež snadno seslaly kletbu, i když to ani nezamýšleli. Nazmíja proto trvala na tom, aby Marjam nosila modrý amulet, který měl závist lidí vůči jejím jedinečným očím zahnat, a navíc nad Marjam pravidelně čítávala koránské *súry*, aby jí zajistila ještě větší ochranu.

Jednou došla mezi Nazmíjinými kamarádkami řeč na Marjaminy oči, když u řeky praly šaty. Většina z nich se nedávno provdala a čekaly první dítě, ale jiné, jako Nazmíja, zůstávaly stále svobodné. „Jak může mít zelené jenom jedno oko?“ zeptala se jedna.

Nazmíja odhodila šátek, odhalila henou obarvené kudrny jako Medusiny vlasy, se žbluňknutím ponořila bratrovu bílou košili do škopku a zažertovala. „Nějaký římský hřebec nejspíš před pár sty lety zasunul svoje péro do linie našich předků a teď to chudákovi mojí sestře čumí z oka.“

V soukromí ranní ženské svobody, kdy se pralo prádlo, se všechny s rukama po lokty ve škopcích rozesmály. „Věčná škoda,“ dodala další, „že to nebyl dvouhlavý had, mohla mít zelené obě oči.“

„A nejmíc toho musela litovat tvoje praprabába, Nazmíjo,“ přisadila si další. „Dvouhlavý had by se jí určitě líbil!“ Jejich smích vystoupal o další oktávu výš, osvobozený vulgární nemravností, jíž se opovážily. Nazmíja dokázala snadno rozbít dekorum, umožňovala lidem kolem sebe uvědomit si, co nepojmenovaného se jim skrývá v srdcích. Chovala se tak bez-

ohledně, že to její přítelkyně zároveň přitahovalo i vyvádělo z míry. Jen málokdo si dovolil ji pokárat, protože i když její jazyk dokázal mluvit tak sladce, až srdce jihlo, uměl být i jedovatým žihadlem nebo cestou k příšerným nepřístojnostem. Lidé ji za to milovali i nenáviděli.

Nazmíja věřila, že neobvyklá barva sestřiných očí souvisí s její zvláštní schopností vytušit nespátřené. Marjam nebyla jasnovidka, ale viděla, jak lidé září.

„Jak to myslíš, že ‚září‘?“ zeptala se jí Nazmíja jednou.

„Září!“ Marjam opsala rukou vzduch kolem Nazmíjiny hlavy. „Přímo tady,“ vysvětlovala. Nazmíja pochopila, že vnitřní svět každého člověka vytváří barevnou aureolu, kterou dokáže vidět jen její malá sestra Marjam. Rodina poté strávila celé dny testováním Marjaminych schopností. „Dobře, tak mi pověz, jak se cítím teď,“ vyzval ji bratr Mamdúh, když se vrátil domů po rvačce s kluky ze sousedství. „Jsi červený a zelený,“ odvětila Marjam a vrátila se zpátky k tomu, co právě dělala. „Červená se zelenou znamenají, že jsi vyděšený a nadržžený,“ pošklebovala se mu Nazmíja.

„Marjam nemá ponětí, co znamená nadržžený, takže vím, že lžeš, ty nestydatá holko!“ Mamdúh dal Nazmíje záhlavek a utekl se schovat.

„Radši uteč, chlapečku!“

„Je mi líto toho chudáka osla, co si tě vezme,“ hulákal Mamdúh a kryl se za dveřmi.

Nazmíja se smála, což Mamdúha ještě víc rozzlobilo.

Přestože Marjamina zvláštní schopnost časem slábla, zůstala jedním z rodinných tajemství a Nazmíja ji využívala ve svůj prospěch. Když k nim domů přišla matka a sestry nápadníka, aby se s Nazmíjou seznámily, chovala se k nim povýšeně a jízlivě, protože Marjam dokázala vycítit, že jim Nazmíja nepřijde pro jejich syna dost dobrá. Na trhu zostudila spoustu obchod-

níků, kteří se ji pokusili ošidit. Marjamine dar představoval její tajnou zbraň a Nazmíja o něm zakázala mimo domov mluvit, stejně jako zakázala mluvit o Sulajmánovi.

T Ř I

Umm Mamdúh, má prabába, žila před mým narozením. Říkali jí bláznivá ženská, ale byla ztělesněním lásky, té tiché a neproniknutelné. Viděla věci, které zůstávaly ostatním skryté, i když jinak než Marjam.

Bét Darás ovládalo pět velkých rodinných klanů a každému patřila jedna čtvrt. Barúdovci, Maqadámovci a Abú aš-Šamálovci patřili k těm nejvýznamnějším. Vlastnili farmy, sady, úly a pastviny. Rodinné přízvisko Nazmíji, Mamdúha a Marjam znělo „Baraka“, ale nebylo to nic, čím by se měli chlubit. Žili v sousedství Masríjín mezi nuznou směsicí Palestinců bez rodokmenu, kteří se usadili v nejhudší části Bét Darásu. Jejich předci pocházeli z Egypta a do Bét Darásu přišli před staletími. Ti se rodinného přízviska zbavili, protože se snažili uniknout krevní mstě, nebo možná proto, že nějakým způsobem rodinu zostudili a museli odejít. Nikdo to přesně nevěděl.

Většinu života v Bét Darásu byli Nazmíja, Mamdúh a Marjam známí jako děti Umm Mamdúh, vesnické bláznivé ženské. Přestože neměli otce, lidé si nedovolili před nimi o jejich matce ošklivě mluvit, protože by se jim jinak ve dveřích zjevila Nazmíja s nabroušeným jazykem a s děsivým nedostatkem zábran. I když děti nad matčíným stavem naříkaly a zuřivě se ji snažily chránit před posměchem okolí, nemohly ji bránit pořád. Umm Mamdúh se často dívala doprázdna, plně zaujatá větrem, mluvívala podivným jazykem sama se sebou a občas se bezdůvodně smála.

Jednou lidé viděli, jak si Umm Mamdúh zvedla *thaubu* a vykadila se do řeky. Mamdúh, kterému bylo v té době teprve jedenáct let, zbil mnohem většího chlapce, který se o tom opovážil zmínit. O spoustě nocí museli všichni tři matku přesvědčovat, aby nešla spát na pastvu za kozami.

Říkalo se, že od nich jejich otec odešel dřív, než si ho mohli, s výjimkou nejstarší Nazmíji, vůbec zapamatovat. „Náš otec se jednou vrátil a společně jsme snědli *ghadu*,“ vykládala jim Nazmíja. Mamdúh si to nepamatoval, ale věřil jí, protože Nazmíja přísahala na Korán. Navíc to musela být pravda. Jak jinak by mohla být Marjam počata?

Mamdúh si ale stejně přál, aby si otce pamatoval.

ČTYŘI

Nechci předbíhat a vyprávět vám o Núr. Mezi jejím příchodem na svět a dobou, kdy šel prastrýc Mamdúh do služby ke včelaři, ostatně žily celé dvě generace. Ale jestli tak jako já věříte, že lidi tvoří částečně láska, částečně maso a krev a částečně všechno ostatní, pak by mělo její jméno zaznít v prvopočátku té části jejího já, již tvoří láska.

Jak Mamdúh rostl, ruce a nohy se mu natáhly do dospělé délky a hlas se mu prohloubil autoritou. Dokázal si sehnat stálou práci u včelaře, jehož sklenice medu se prodávaly po celé zemi a daleko za hranice do Egypta, Turecka, dostaly se dokonce až na Mali a do Senegalu. Starému včelaři stačil měsíc, aby si uvědomil, že našel chlapce, kterého může vychovat, aby jednoho dne převzal rodinný obchod, ježž on zdědil po mnoha předcházejících generacích. Měl tři manželky, dvě mu daly pět dcer a jednoho syna, který zemřel krátce po narození. Jen u jediného dítěte, nejmladší dcery Jasmíny, se projevovaly vlohy ke včelaření. Neměl nejmenší tušení, že za pouhé tři roky po stáletí existující včely, včelíny, vosk, úly, plástve a včelaři, kolem nichž se točil celý jeho život, zmizí, jako kdyby ani neexistovali. Zbude jen jeho láska ke včelám, již si Jasmína, jeho nejmilejší dítě, ponese v srdci a zasadí ji do půdy jiného kontinentu. To však v té době nemohl nikdo vědět. Budoucnost obyvatel Bét Darásu se tak lišila od jejich předurčení, že i kdyby jim ji předložil jasnovidec, nikdo by mu nevěřil.

A tak včelař začal Mamdúha učit všechno, co o včelařském řemesle znal. Smál se téměř bezzubými ústy, ohýbala ho křivice a nikdy nenosil ochranné rukavice, trval na tom, že nemá rád, když ho cokoliv od jeho včel odděluje – ačkoliv vždycky nosil klobouk se sítkou a nechával si po ruce dýmák kvůli roji.

Trval na tom, že Mamdúh bude rukavice nosit, dokud nebude spojení se včelami cítit v každém kousku těla, počínaje srdcem a dál přes všechny životně důležité orgány až po kůži. „Teprve tehdy je budeš moci odložit,“ prohlásil a poplácal Mamdúha po rameni.

Mamdúh ve skutečnosti nikdy nezískal tak instinktivní vztah ke včelařství, jak jeho učitel očekával. Pravda, denně přicházel do práce brzy, zůstával dlouho a celé hodiny včelaře poslouchal. Mamdúhovo nadšení a pozornost se však zrodily z rány, kterou otevřela nepřítomnost otce, a z touhy vyvěrající hluboko v tříslech. Ze včelařových vyprávění toho moc neslyšel, místo toho nasával teplo pramenící z toho, že tam může být, a bedlivě zkoumal okolí, jestli nezahledne Jasmínu. Paměť často podléhá naléhání touhy, a tak si i Mamdúh vytvořil vzpomínku na otce, jehož tvář získala rysy obličeje jeho učitele a jeho povaha přejala tu včelaře, jenž usedal k čaji po jídle a mluvil o medu, zatímco Mamdúh pátral v místnosti po závanec lásky.

Než se Mamdúh stal včelařským učeďníkem, žila jeho rodina z toho, co dokázal prodat nebo vydělat příležitostnými pracemi a co dostali z milodarů v mešitě. Nikdy to však nestačilo, obzvláště když matčiny podivné chutě zesílily. Jednou o *ídu*, to Mamdúhovi nebylo ještě ani dvanáct let, jim v mešitě darovali polovinu jehněte. Umm Mamdúh dostala příšerný hlad, který žádné množství jídla nedokázalo utišit. Mamdúh jí musel dát facku, jinak by všechno maso zhlkala. Korán praví, že nebe leží pod nohama matek, a všichni vědí, že když uhodíte matku, rezervujete si tím místo v pekle. Alláh mu ale určitě odpustí, protože nejednal jako její syn, ale jako hlava domu, která potřebovala zajistit, že rodina bude mít na talíři nějaké maso. Tehdy se Mamdúh se sestrami začali zlobit na Sulajmána, další z rodinných tajemství, protože věděli, že matčin hlad je jeho vina. Podle matčina neukojitelného hladu, protočených pane-

nek, kdy jí v očích zbylo jen bělmo, nebo podle pachu kouře, který za sebou Sulajmán táhl, ať se objevil kdekoliv, poznali, že je blízko.

Lidé, kteří mou prabábu Umm Mamdúh znali, se o Sulajmánovi nakonec dozvěděli. Nebo se o ní dozvěděli poté, co slyšeli o Sulajmánovi. Všichni si tehdy připomínali verše z Koránu (al-Hidžr 15:26-27): „Stvořili jsme člověka z hlíny suché, vzaté z bláta poddajného, zatímco dřiny jsme již dříve vytvořili z ohně prudce spalujícího.“

Jednoho temného, zataženého prosincového večera se Umm Mamdúh toulala, aby našla měsíc, dokud ho neobjevila – tenký srpeček uprostřed hvězd nad Bét Darásem. Sulajmán byl s ní. Teď ji vůbec neopouštěl. Když se dívala na noční oblohu, uslyšela zpoza rozvalin římských lázní sténání a přidušovaný smích. Vydala se za tím zvukem a spatřila obrysy čtyř náctiletých kluků, kterým se kůže leskla štávami hvězd a měsíce. V chladné tmě se třásli a lapali po dechu, *galábíje* měli vyhrnuté do pasu a všichni masturbovali. Zdálo se, že ne pro potěšení, ale protože mezi sebou závodí. Začala jim nadávat a posílat je za takový hřích do pekla. Chlapci strachy okamžitě přišli o erekci, zběsile šátrali po *galábíjích*, aby si je stáhli dolů, než si jeden z nich všiml, kdo na ně křičí.

„To je bláznivá Umm Mamdúh,“ zavolal, všichni si úlevou oddechli, a pak se škodolibě rozesmáli.

„Vrať se zpátky do Masrjínu,“ zahulákal chlapec. „Sem pošahanci nesmí,“ přidal se další. „Vykasáš si šaty a vykadíš se znovu do řeky?“

Umm Mamdúh začala couvat a zběsile mávala rukama. „Dost! Sulajmán se začíná zlobit. On se nikdy nezlobí. Přestaňte! Musíte toho nechat.“

Jejich smích zesílil. „Kdo je Sulajmán? Takhle říkáš svému synáčkovi? Půjde se do řeky vykadit i on?“

Najednou, dřív než ho stačila zastavit, se jí Sulajmán začal nořit z tváře. Tečky hvězd na černém nebi se jí leskly v obrysu hlavy, jak jeho přítomnost sílila. Roztáhl se do celé šířky jejích ramen, temná nesmírnost se zuřícíma očima z rudého ohně. Plival slova v nesrozumitelném jazyce hlasem, jenž burácel ze všech směrů, a vzduch jako dým zaplnil zápach spáleniny.

Chlapci zůstali stát jako přikovaní, strachy celí ztuhli, duše jim zvadly jako předtím přirození. Dva z nich se počurali, jeden se pokadil a nejstarší z nich, Atíja, ten, jenž se k Umm Mamdúh choval nejdrzeji a nejhůř, přišel o hlas.

Po zbytek života si chlapci porovnávali vzpomínky na tu chvíli a všichni se shodli, že je nikdy nic nevydésilo víc, dokonce ani židovské bandy nebo později izraelská armáda, jež se nejprve objevila s děly a mačetami a poté s nefalšovanými stroji smrti. Zahlédli Sulajmána ve vzácné chvíli vzteku. Právého džina.

Š E S T

Korán praví, že Alláh stvořil džiny z bezdýmného ohně. To vědí všichni. Někteří džiny uctívali, jiní se jich báli, ale všichni je respektovali a klaněli se před jejich mocí. A těm, již s džiny dokázali komunikovat, se někteří vyhýbali, jiní si je považovali a většina se jich bála.

Další den se sešli rodiče a starší z každé rodiny a vypravili se do domu Umm Mamdúh a Barakovi je uvítali ve svém malém kamenném obydlí. Ženy vyzvali, aby se posadily uvnitř na koberci, zatímco muže, včetně oněmělého hochy, pohostil Mamdúh na dvorku, kde jim nabídl čaj, datle a vodní dýmky *nardžíly*, předem nacpané tabákem a naplněné růžovou vodou s citrony. Rodina je očividně očekávala, Sulajmán se objevil, aby ochránil jejich matku, a vzhledem k tomu, že tohle rodinné tajemství už neměli šanci udržet pod pokličkou, Mamdúh předpokládal, že se město dostaví. Takže si vypůjčil vodní dýmky od včelaře, který s tím nadšeně souhlasil, neboť předpokládal, že jsou určené pro Nazmíjiny nápadníky.

Uvnitř domku malá Marjam podezřívavě sledovala přicházející hosty. Nazmíja naservírovala ženám sladký mátový čaj. Šátek měla olemovaný lacinými kovovými penízky, které nestydatě cinkaly, když hýbala hlavou, a zpod něj jí utekl drzý pramen vlasů, takže celý svět mohl vidět náznak jejich divokých měděných kadeří. Nazmíja chodila pomalu, moc dobře si uvědomovala, že ji ženy pozorují. Měla na sobě zelenooranžovou *dišdášu*, která jí obepínala velká prsa a nestoudný zadek a stehna pod útlým pasem. Nazmíja dokázala naplnit jakoukoliv místnost, do níž vešla, a vysát z ní všechny vzduch.

„Vítejte v našem skromném příbytku, dámy. Vaše přítomnost nás nesmírně těší,“ pronesla Nazmíja konečně s úsměvem, který dovolil ostatním v místnosti se nadechnout.

„Potěšení na naší straně, krásko,“ odvětily jednohlasně.

Nazmíja nebyla krásná, a těm, již se na ni letmo podívali, nepřipadala okamžitě přitažlivá. Ale na ty, kdo se na ni zadívali a na chvíli pocítili její povýšený vzdor a neuctivost, působila neodolatelně. Pleť v barvě vlašského ořechu se nijak nepokoušela zesvětlit tím, že by se vyhýbala slunečním paprskům. Nesnažila si narovnat kudrnaté vlasy tak, že by je balila, natahovala, nebo si je žehlila při příležitostech, jako byly svatby, kdy ženy odkládaly jedna před druhou *hidžáby*. Místo toho nechávala své rozlícené, arogantní kudrny tak, jak se jim to líbilo. Ať si o ní lidé mysleli cokoliv, nedala se přehlížet. Rozhodně představovala objekt mnohých bédaráských sexuálních fantazií.

Ženy z Bét Darásu přinesly dárky: čerstvé ovoce a zeleninu, olivový olej, med a sladkosti. Omluvily se za chování svých dětí a ujistily Umm Mamdúh, kterou uctivě oslovovaly jako *hádždžu* Umm Mamdúh, že si každý z chlapců vysloužil pořádný výprask a všichni se osobně přijdou omluvit, pokud jim to dovolí. *Hádždža* Umm Mamdúh seděla tiše a mluvila, jen když ji někdo přímo oslovil. Ujistila ženy, že ten, kdo odpouští, je Alláh a ona to chlapcům už dávno odpustila. Ačkoliv to nikdo neřekl nahlas, bylo jasné, že tady jde o odpuštění Sulajmána a toho se hochům také dostalo.

Až po několika hodinách vysvětlila jedna z žen, v jakém stavu se nachází omráčený chlapec Atíja.

„Přiveďte Atíju ke mně,“ přikázala *hádždža*, „pomůžu mu.“

Když Atíja vešel, provrtala ho Nazmíja tak rozhořčeným a nenávisným pohledem, že se na okamžik zarazil. Takovou nejistotu ještě nezažil. Právě oslavil patnáctiny, i když vypadal mnohem mladší, Nazmíje bylo sedmnáct, ačkoliv působila mnohem dospěleji. Atíjovi projel tělem sžíravý stud a smísil se v jeho orgánech s obrazem Nazmíjiny zelenooranžové *dišdáše* napnuté na pružném, oblém mase jejích boků a prsou. Žebra mu sevřela

srdce hanbou a – tím si byl jistý – i láskou. Přestože se na něj všechny ženy dívaly, cítil narůstající erekci a rychle se vrhnul k *hádždže* Umm Mamdúh, aby jí políbil ruku a skryl tak nepřijemnou situaci, v níž se ocitl. Přesto ze sebe nedokázal vypravit ani slovo. *Hádždža* vzala chlapcovu hlavu do dlaní, zvrátila mu ji dozadu a začala mumlat nesrozumitelné útržky. Panenky se jí protočily a ty, co byli nejbližší, ovanul její smrdutý dech. Zničehonic se zarazila a oči měla úplně jasné. Chlapec se postavil, zdálo se, že je vyšší než předtím, když si klekal, jako kdyby překročil poslední práh k mužství. Letmo pohlédl na Nazmíju, jeho oči krotily její zlost a ujišťovaly ji, že je silnější než ona. Nikdo ten rychlý pohled nezachytil, i když pro ně dva trval celou věčnost. Pak vyšel ven, jako kdyby se mu nic nestalo, a to byl důkaz, že Umm Mamdúh, podivínka bez manžela se třemi dětmi z masrídžské čtvrti, jež se jednou vykadila do řeky a spávala na pastvinách, ve skutečnosti patří mezi *asjád*, požehnané smrtelníky, již mohou komunikovat s džiny z jiné sféry.

Novina se rychle šířila Bét Darásem a okolními vesnicemi a lidé se začali hrnout do domu *hádždži* Umm Mamdúh. Mnozí přicházeli zkoumat neviditelný svět. Zdržují se v Bét Darásu ještě další džinové? Chtějí nám ublížit? Jsou hodní, nebo zlí? Je pravda, že džinové jednají ze svobodné vůle? Jsou jako my? A opravdu žijí déle než tisíc let? Většina přicházela odhalit tajemství lásky. Skutečně mě miluje? Který nápadník je pro moji dceru nejlepší? Plánuje si můj muž vzít druhou manželku? A třetí? Všichni s sebou přinášeli *bachúr*, kadidlo, které zapalovali, protože *hádždža* Umm Mamdúh řekla, že ho džin miluje. Jedna žena věnovala Umm Mamdúh lahvičku parfému z Litvy a Sulajmán se neobjevil, dokud se jí nezabavila. Podobné na alkoholu založené vůně starého džina odpuzovaly, což mnozí považovali za důkaz toho, že Sulajmán by mohl stejně dobře být anděl.

To bylo v časech, kdy v Bét Darásu má prateta Marjam dostala dřevěnou krabičku snů a já procházel napříč časem a smrtí, do doby před mým narozením, a čekával jsem na ni u řeky, kde jsem ji učil psaný jazyk, ona mi vyprávěla o barvách a společně jsme vymýšleli písničky.

Marjam byla nadšená, že k nim teď chodí tolik návštěv, které chtějí, aby jim její matka poradila. Všichni přinášeli dárky, energii jiných vesnic a příběhy vážených bétdaráských rodin. Jakmile Marjam spatřili, velebili Alláha za její výjimečné oči. Nazmíja sestru brávala okamžitě stranou a čítávala nad ní koránské *mu'awwidhát*, aby ji božími slovy ochránila pro případ, že by na ni lichotky mohly seslat kletbu *hasad*. Občas to Nazmíja dělávala před ženami, aby je zostudila za to, že tak troufale chválily někoho jiného než Alláha, Stvořitele, jenž její sestru takovýma očima obdařil. Marjam si s tím však nelámala hlavu. Milovala pozornost a chtěla mít hosty jen pro sebe. Bojovala s Nazmíjou, aby to mohla být ona, kdo jim podá čaj, a zacházela tak daleko, že vyhrožovala, že rozbije všechny talíře, které rodina vlastnila, když jí to Nazmíja nedovolí.

„Dobře, sestřičko. Jen jsem si myslela, že je ten tác na tebe moc těžký,“ ustupovala Nazmíja a zarputilost se v Marjami-
ných rozličných očích změnila v úsměv, když kráčela se ser-
vírovacím tácem.

Marjamina schopnost vidět aury postupem času slábla, takže teď, v šesti letech, dokázala zahlédnout jen náhodné erupce intenzivních citů. Její vnitřní svět však zůstal navzdýcky rozdělený podle barev. Po týdnech, kdy sbírala odvalu, poprosila nakonec ženy o tužku, kobaltově modrou tužku, barvu Cháli-
da, jejího kamaráda, který na ni vždycky čekával u řeky.

Další den přineslo několik žen tužky a sešity, gumy a ořezávátka srovnané ve vyřezávané dřevěné krabičce s kaligraficky vyvedeným slovem *Alláh* vykládaným perletí. Marjam přijala dárek s ohromnou vděčností. Byla to dřevěná krabička snů, kterou s sebou pak nosila po zbytek života. Začala trávit víc času u řeky a žádné Nazmíjiny hrozby výprasku ji nemohly za denního světla udržet doma. Marjam musela svou dřevěnou krabičku každý den odnést k řece, kde na ni čekával Chálid a učil ji, jak napíše své jméno a jméno Alláhovo. Zanedlouho odemkla tajemství jazyka. Přestala sledovat chlapce, jak chodí do školy, a každý den poté, co splnila své povinnosti v domácnosti, odcházela k řece.

Nazmíja ji několikrát sledovala, aby Chálida spatřila. Nikdy ho nezahlédla, a tak usoudila, že si ho Marjam vymyslela, aby odůvodnila to, že se sama naučila číst a psát. Nechali všechno prostě plynout. Byly to nejspíš nejšťastnější dny společného života Barakových. Umm Mamdúh se těšila úctě, Mamdúh se spokojeně staral o včely a Nazmíja začala být zasněná a krásnější než kdy předtím.

Dva roky se Marjam každý den vracívala domů pozdě odpoledne, natěšená, až sestře ukáže, co ji Chálid naučil, Nazmíja listovala stránkami a srdce jí překypovalo hrdostí. Byla si jistá, že její sestřička je prvním děvčetem v Bét Darásu, které se naučilo číst a psát. Jednou, ve chvíli nesnesitelné lásky ke své malé geniální sestře, se Nazmíja rozplakala. Něžně vzala Marjamin obličej do dlaní a přidřepla si, aby si mohla její tvář přitáhnout blíž. „Jsi ten nejúchvatnější člověk, jakého jsem kdy poznala, sestřičko,“ vydechla. „Pamatuj si, jak výjimečná a milovaná jsi. Vždycky budeme spolu.“

„Jsi v pořádku?“ chtěla vědět Marjam, která nebyla na sestřinu sentimentální stránku zvyklá.

„Ano! Jsem víc než v pořádku. Jsem zamilovaná,“ zašeptala Nazmíja. Marjam s vyvalenýma očima zalapala po dechu.

„Pššš, *habibtí*,“ přitiskla si Nazmíja prst na usmívající se rty. „Později ti o tom povyprávím. Zatím to bude naše tajemství.“

Nazmíja vždycky zaujímala v Marjamině životě mateřskou roli. Teď se z nich staly také sestry, které se spolu mohly spiknout a strážit vzájemně svá tajemství. V necelých osmi letech se Marjam rozhodla vysvětlit, kdo vlastně Chálid je. Ne však teď. Musely se pomodlit ten den čtvrtý *salát* a připravit večeři, než se jejich bratr Mamdúh vrátí z práce ve včelíně.

Má prabába Umm Mamdúh dokázala z neviditelných mluvit jenom se Sulajmánem, starým džinem, jehož vyhnali z jeho kmene, protože se zamiloval do smrtelnice. Vesničané to časem pochopili, nijak to však nesnížilo jejich respekt k jejím schopnostem. Přestože jejich návštěv začalo časem ubývat, pokračovali v nich, dokud nepřišly dějiny a Bét Darás neodnesl vítr.

V únoru 1948 přišlo k Barakovým domů pět mužů. Starší ze vsi a zvolení *muchtárové* z každé bétdaráské velké rodiny, byli to zbožní muži, kteří by normálně takovou ženu, jako byla Umm Mamdúh, jež žila s neviditelným a bez manžela, ne navštívili. Měli tvrdé, rozvážné tváře, kterým věk a kmenová tradice dodávaly na důstojnosti. Přivítali se s *hádždžiným* jediným synem Mamdúhem podáním ruky a polibkem na obě tváře, známkou respektu k hlavě domácnosti, ačkoliv Mamdúhovi bylo teprve sedmnáct let. Prokázali *hádždže* Umm Mamdúh úctu tím, že od ní odvrátili pohled a položili si pravé ruce na srdce.

„Vítejte v našem domě,“ pozdravil muže Mamdúh a pokynul jim, aby vstoupili a posadili se na koberečky poblíž matky.

„Nechť ti Alláh dopřeje dlouhý život, *hádždžo*. Přišli jsme požádat o tvou a Sulajmánovu pomoc,“ vysvětloval Abú Nidál, ctihodný *muchtár* rodiny Barúdových. Než mohl říct víc, zavřela Umm Mamdúh oči a nechala se pohltnout atmosférou jiného světa. Vdechla těžký vzduch, jenž obklopoval její hosty, nesrozumitelně mumlala, dokud její tělo nenaplnily ozvěny a z kůže jí nevycházel ostrý zápach sazí. Otevřela oči.

„Přišli jste se dozvědět, jaké mají Židé záměry?“ zeptala se. Přikývli. „Naši mírumilovní sousedé v kibucu nejsou naši přátelé,“ pokračovala. „Mají s Bét Darásem zrádné plány.“

„Jsi si jistá, *hádždžo*? Se sousedy jsme roky zadobře. Podělili jsme se s nimi o úrodu a naučili je tuhle zemi obdělávat. Jejich doktor léčil naše lidi a s Alláhovou pomocí jim vrátil zdraví.“

„Opakuji jen to, co mi povídá Sulajmán. A on nelže.“

„Pověz nám víc,“ vyzvali ji.

„Jen Alláh zná to, co není známo, a stane se jen to, co je Jeho vůle. Naši sousedé přijdou spolu s dalšími a prolíjí krev Badrawásijů z Bét Darásu,“ jmenovala rodinu proslavenou statečností a dovedností v boji. „Bét Darás zvítězí. Všichni budete bojovat a přežijete, někteří bratři a synové však zemřou; tím to ale neskončí. Vráti se ještě víc Židů a na Bét Darás bude přšet smrt z nebe. Bétdarášti Badrawásijové se nevzdají. Opakovaně odrazí nepřátele, jejichž zběsilost je nezměrná. Místní krev steče z kopců do řeky a válka bude ztracena.“

V té době dvacetiletá Nazmíja pochopila závažnost té návštěvy, stála bez hnutí a poslouchala v úzké puklině ve stěně mezi kuchyní a hlavním pokojem. Spolu s ní tam natahovala uši Marjam, která matčiným vznešeným slovům tak docela nerozuměla, ale vnímala neklid, jež vyvolala. Když Marjam mužům přinesla kávu, všimla si, že sedí ztuhle s narovnanými zády a rukama sevřenými v klíně. Zdálo se, že v místnosti se nic ani nehne, až na nepatrné, neklidné poposedávání a těžké polykání, při němž poskakovaly ohryzky nahoru a dolů. Nedívali se jeden druhému do očí, jako by se báli, že tím na sobě dají znát zoufalství, jež se pokoušeli zakrýt. Nazmíja si přitáhla mladší sestru blíž k sobě a zůstala tak. Poslouchala roztřesené ticho, jež se plížilo po zemi a vzlínalo po zdech. „Jen Alláh zná to, co není známo,“ promluvila znovu Umm Mamdúh, když muži konečně začali usrkávat kávu, „pokud se však Bét Darás nevzdá, tato země znovu povstane, i kdybychom válku prohráli.“

Nikdo nechápal smysl jejích slov a nikdo se neodvážil požádat o vysvětlení. Bohatě stačilo slyšet: *Tato země znovu po-*

vstane. Chytili se těch poslední slůvek naděje a drželi se jich do posledních dní svých životů, které pro některé z nich nadešly v bojích krátce poté a jiné zastihly v troskách nostalgie, jež dláždily uprchlické tábory.

„Nechť ti Alláh dopřeje dlouhý život, *hádždžo*. Přijmi toto za to, že jsme tě obtěžovali,“ prohlásil Abú Nidál a položil před ni hrst palestinských bankovek. Ona však odmítla. „Vložte osud do rukou Alláhových. Spolehni se na Alláha a bojuj za nás, Abú Nidále. Peníze nepřijímám. Alláh je mým blahodárcem a ochráncem. Můj syn bude bojovat s vámi. Já tu zůstanu, takže zůstane i Sulajmán, aby nám pomohl; víš však, že nepřítel s sebou přivádí *afáríty* samotného *iblíse*, demony z hlubin temnoty. Nechť vám Alláh dopřeje dlouhý život a nechť ochraňuje Bét Darás a jeho lid.“

Marjam a má sitto Nazmíja poslouchaly ten den za poničenou kuchyňskou zdí, když jejich matka mluvila s muchtáry o iblísovi a afáritech. Iblís byl Satan a afáriti jeho děsiví následníci, Marjam však nechápala, proč mířili do Bét Darásu. Zabořila tvář do sestřiných prsou a pevněji se k ní přitiskla. Nazmíja Marjam poprosila, aby přinesla dřevěnou krabičku a napsala za ni vzkaz. Stálo na něm: „Jestli si mě chceš vzít, tvá rodina musí zítra přijít.“

Týden poté co se hlas mladého Atíji vzpamatoval z šoku, který utrpěl při pohledu na Sulajmána, se na *súqu* jeho oči znovu setkaly s Nazmíjinýma. Pokusila se o svůj nejvzteklejší pohled očima orámovanýma černými linkami zdůrazněnými *niqábem*, který si právě zkoušela, protože jej zdobila krásná cinkrlátka, ale ani to s ním nehnulo. Zašilhal na ni v pobaveném pokusu napodobit její pohled. Pak si všiml, že se linka jejího obočí uvolnila a oči jí přivřela síla úsměvu, o němž věděl, že se jí pod šátkem rozlil na tváři. Vrátila šátek prodavači a zadívala se jinam, věděla, že ji Atíja pozoruje.

Takhle se setkali ještě mnohokrát a pokaždé spolu komunikovali jen očima. O šest měsíců později se sešli v troskách staré římské citadely. Další dva roky Nazmíja odmítala všechny nápadníky a čekala, až se všichni Atíjovi starší bratři ožení a přijde řada na něj, aby si vybral nevěstu. Scházeli se první čtvrtek v měsíci na místě, které prohlásili za vlastní. Trýznění vyčerpávající trpělivostí a nenaplněnou láskou, se nakonec domluvili na nevinném držení rukou, a z obratnosti proplétání, tisknutí, mačkání a hlazení prstů, vznikl milostný jazyk, jenž mluvil o spoluvinně a příslibu.

V roce 332 před Kristem vybudoval na tom místě Alexandr Veliký opevnění, když předtím o nějakých třicet kilometrů dál

na jih obléhal a dobyl Gazu. Rozlícen pětíměsíčním odporem obyvatel Gazy, kteří bránili postupu jeho makedonské armády na Egypt, nechal povraždit všechny muže a ženy a děti prodal do otroctví. Tak byly položeny základy, na nichž Římané pár set let nato vybudovali v Bét Darásu citadelu. O dva tisíce let později z ní zbyly jen zapadlé trosky, kde se Nazmíja s Atíjou snažili každý první čtvrtek v měsíci ukojit svou lásku držením se za ruce.

Avšak ve dnech mezi schůzkami je pronásledovala a obtěžovala udýchaná touha, která jim nedávala pokoj. Narůstající politický neklid ani nezaznamenali, dokud *muchtárové* města nepřišli na návštěvu k Umm Mamdúh a jejich svazek tím nezáskal na ještě větší naléhavosti.

Rodinní příslušníci se pokoušeli rozmluvit Atíjovi neoblomné rozhodnutí okamžitě se oženit, ale neměli šanci. Patriarcha, potěšený vnukovým odhodláním, shromáždil mužské příbuzné. Navzdory strachu, jenž otrásal Palestinou, když se každý den objevovaly nové zprávy o zvěrstvech, jichž se sionistické bandy dopouštěly na Britech stejně jako na Palestincích, vzal *hádždž* Abú Sarsúr šest mužů a věno ve zlatě, aby požádal o Nazmíjinu ruku pro svého vnuka Atíju.

Všichni se shodli, že by bylo v podobně neklidné době nevhodné pořádat svatební oslavu. Jakmile se však do země vrátí klid, zapřisahal se Atíjův otec a děd, uspořádají největší veselku, jakou kdy vesnice zažila. Prozatím přivedou *ma'zúna*, aby stvrdil Atíjův a Nazmíjin sňatek, a jejich svazek tak v Alláhových očích platil za *halál*. Manželství se obvykle neuzavírala v takovém spěchu a oslavy se neodkládaly, ale tohle nebyla obvyklá doba.

Místo svatby strávila Nazmíja přípravami na novomanželské lože den s přítelkyněmi a jejich matkami v gazanských tureckých lázních, kde jí v parních komorách ženy drbaly, depilova-

ly a masírovaly každý kousek těla levandulovým olejem. Relaxovaly na starodávných horkých dlaždicích, popíjely *karkadé*, chlazený ibiškový nápoj, a vdechovaly vlhký vzduch provoněný eukalyptem.

Nežil jsem v té době. Ale když jsem vstoupil do modré a dostal se sem, Sulajmán mi to všechno odhalil. Úplně jsem to nepochopil a ani jsem to neočekával. Možná však, stejně jako já, uvěříte, že existují pravdy, jež se vzpírají jiným pravdám, když se čas začne hroutit do sebe.

Židé přišli přesně tak, jak Umm Mamdúh předpověděla, a dva tisíce obyvatel Bét Darásu je spolu s loajálním džinem Sulajmánem zahnavy. Vraceli se znovu a znovu, v březnu a několikrát v dubnu roku 1948 a jejich hněv posilovala nevěřícnost a rozhořčení nad tím, že by malá vesnice farmářů a včelařů měla odolat palebné síle špičkově vycvičených příslušníků *hagany*, s těžkou vojenskou technikou a stíhačkami, jež propašovali do země z Československa Britům přímo pod nose. Během posledního útoku v dubnu bylo v jednom dni povražděno padesát bétdaráských žen a dětí a muži poté svým rodinám poručili, aby utekly do Gazy, zatímco oni zůstanou a budou bojovat. „Jen dokud se situace neuklidní,“ vysvětlovali. „Vezměte si s sebou věci na týden, dva.“

Nazmíja si zdráhavě zabalila do rance jídlo a věci na dva týdny a vydala se k řece, aby vyzvedla Marjam. Procházela vesnicí a razila si cestu bariérami strachu. Vzduch byl těžký, téměř nedýchateľný, lidé se pohybovali trhaně, jako by si nebyli jistí, na kterou nohu mají došlápnout. Ženy spěchaly s balíky na hlavách a dětmi usazenými na bocích a čas od času se zastavovaly, aby si jedno nebo druhé upravily. Děti se usilovně snažily držet krok se staršími příbuznými, kteří je za sebou táhli za ruku. Zmatek vyryl vrásky do všech tváří, jež Nazmíja mýjela, a navzdory hluku a zmatku, které kolem ní vládly, měla pocit, že slyší, jak srdce buší na hrudní koše.

Poblíž řeky vzduch prořídl a odlepil se od země, proplétal se větvemi stromů a šustil v korunách. Nebe mělo jasně modrou barvu a líně se na něm povalovaly mraky. Marjam seděla na svém kameni, balvanu na břehu, do něhož vyryla své jméno v den, kdy se jej naučila napsat. Dřevěná krabička snů ležela vedle ní a sešit měla otevřený v klíně. Nazmíja viděla, jak se jí pohybují rty, jako kdyby si povídala sama se sebou, dokonce se s tužkou v ruce rozesmála.

„Tady jsi. Pojď, Marjam. Musíme jít,“ zavolala na ni Nazmíja. Marjam ale dál pokračovala v hovoru, jako kdyby sestru neslyšela.

Nazmíja přišla blíž. „S kým to mluvíš, Marjam?“

Marjam vyskočila, aby sestru objala. „S Chálidem,“ odvětila, ale Nazmíja nikoho neviděla a dostala strach, že její sestru postihlo stejné šílenství, které zpřeházelo svět jejich matce.

„Marjam, Chálid je džin?“

„Ne. Je to tvůj vnuk,“ odpověděla Marjam.

Vzduchem otrásl výbuch.

„Musíme jít, Marjam. Slyšelas tu ránu? Vstávej a jdeme.“ Nazmíja tahala sestru za ruku. Marjam posbírala věci do dřevěné krabičky a zpívala si přitom podivnou písničku, kterou Nazmíja nikdy předtím neslyšela.

*Ach najdi mě,
budu v modré
mezi nebem a vodou,
kde všechen čas je nyní
a my jsme věčnost
plující jako řeka.*

„To stačí! Musíme odsud!“ zakřičela na ni Nazmíja. „Muži tu zůstanou, aby bojovali, a my se vrátíme, jakmile Židé odejdou.“

Inšáalláh.

Po návratu do vsi Marjam žadonila, aby jí sestra dovolila odejít až další den se sousedy, kteří se také chystali do Gazy. „*Minša'nilláh*, prosím, Nazmíjo,“ přemlouvala ji a dodávala, že chce strávit ještě nějaký čas s matkou, Mamdúhem a Atíjou, kteří zůstávali, aby bránili vesnici, pokud by se Židé vrátili. Nejistá a zmatená jako všichni ostatní, Nazmíja neochotně souhlasila. Sousédé se měli vydat na cestu druhý den brzy ráno a slíbili, že Marjam vezmou s sebou, *inšáalláh*.

Nazmíja tedy vyrazila s manželovou rodinou, její sestra ji měla následovat se sousedy. Bratr s manželem zůstávali, aby bojovali, stejně jako její matka, aby mohl Sulajmán pomoci Bét Darásu. Bez rodiny, která by na ni dohlížela, kráčela Nazmíja s ostatními po stezce vedoucí do Gazy, ohluchlá křikem vlastního srdce, jež se chtělo vrátit pro Marjam.

Další den ráno, když se rodina ze sousedství probudila, byla už Marjam pryč. Uprostřed noci pověděla jejich dceři, že nakonec odchází s Nazmíjou. Místo toho se vydala na okraj vesnice, kde se schovala ve své nejlepší skrýši, v malém výklenku uvnitř studny, velkém tak akorát na to, aby se do něj vešlo skrčené dítě s dřevěnou krabičkou snů vykládanou perletí a malým pytlíkem s chlebem a sýrem. Potřebovala vidět Chálida, povědět mu, kam jde a kde ji bude moct najít.

Studna stála stranou od středu vesnice, kde se odehrávala většina bojů. V obyčejný den by Marjam automaticky považovala vzdálený nářek, volání a pleskání za dílo divokých zvířat – psů, koz, oslů, ptáků – nebo výstřelů lovců. Tohle však nebyl obyčejný den. Hřmění bomb a způsob, jakým se zarývaly do země, se nedal s čímkoli jiným splést, a ona věděla, že následné tlumené zvuky jsou ozvěnou nesené lidské utrpení. Téměř dva dny Marjam z výklenku ve studně nevylezla, dokonce ani když si k ní přišli pro vodu cizí muži hovořící zvláštním jazykem.

JEDENÁCT

Válka změnila lidi. Stvořila zbabělost i hrdinství a dala vzniknout legendám. Vyprávěla příběh o mojí prabábě, podivínce stvořené z lásky, která nikdy nevyslovila lež a jež se pohybovala světem jinak než většina ostatních. Její příběh byl mnohokrát opakovaný a během převyprávění vešla ve známost jako Umm Sulajmán, statečná stará žena z Bét Darásu.

Nakba, tragédie, jež zahájila vyhlazení Palestiny, se začala pomalu odvíjet od roku 1947, kdy po celé zemi docházelo k jednomu zvěrstvu za druhým. V Bét Darásu proběhla rozhodující bitva v květnu 1948 krátce poté, co evropští židovští imigranti vyhlásili na místě starodávné Palestiny nový stát nazvaný Izrael. Gangy *hagany* a *sternu* si teď říkaly „Izraelské obranné síly“ a napochodovaly do Bét Darásu po hodinách vytrvalé minometné palby. Na pomoc přišel prapor súdánské armády, ale dorazil příliš pozdě. Les pohltily plameny a spolkly domy na severní straně. Oblaka dýmu visela nízko, přetřela svět načerno a usadila se na mrtvých jako temné rubáše, pronikala do plic živých, kteří při hledání útočiště zvraceli a třásli se. Panoval chaos podněcovaný dalšími výbuchy a Bét Darás se ponořil do mlhy smrti a porážky. Vesničané, kteří zůstali, buď padli, nebo tou dobou už prchali do Gazy, zbytek skončil v zajetí a nikdo je už nikdy neviděl.

Palestinci utíkající z okolních vesnic se setkávali na jedné z několika cest vedoucích do Gazy, která protínala Bét Darás. *Hádždža* Umm Mamdúh, její syn Mamdúh a Nazmíjin manžel Atíja porážku přežili a připojili se k proudu prchajících lidí. Sulajmán jim pomohl vyhnout se zajetí. Umm Mamdúh poručila oběma mladým mužům, aby si na sebe oblékli *abáje*, pak vytáhla dvě rudé nitě ze své *thauby* a uvázala je chlapcům ko-

lem hlavy jako korunu. „Všechno pod těmito nitěmi unikne pozornosti vojáků. Sulajmán se o to postará. Nesmíte však ta vlákna sundat dřív, než se dostanete do bezpečí, a za žádných okolností nesmíte nikdy rozvázat uzlík, který na nich je,“ nařídila jim Umm Mamdúh.

Když Mamdúh vyšel ven oblečený jako žena s tenkým rudým provázkem přes čelo, viděl a cítil skrze šátek nový svět popela, kouře vyhasínajících ohňů a chabých životů. Zlost, jež mu chodily vzlínala z černé země do těla, mu ztěžovala pohyb a nepochopitelná ztráta života a země mu prosakovala do plic a nutila ho kašlat. Stál v řadě se třemi dalšími rodinami žen a dětí, jež sehnali dohromady sionističtí vojáci a které teď házely na hromady všechny své cennosti – jídlo, šperky, oblečení, dokonce i fotografie. Mamdúhovi se podařilo jednu fotku pronést, jedinou, kterou rodina kdy měla. Udělal ji novinář, jenž občas jezdil do Bét Darásu. Vznikla v jednom z těch dní, kdy se Nazmíja snažila překvapit Marjam u řeky a seznámit se tak s Chálidem. Mamdúh na fotce stál na břehu řeky s rukou kolem Nazmíji, jež zaujímala vyzývavou pózu s rukou v bok. Matka na ní měla svou sváteční vyšívanou *thaubu*, kterou si sama ušila, a přesto působila dojemem, jako kdyby tam nebyla. A Marjam, osmiletou, novinář zachytil, jak si nezávazně povídá s kamarádem Chálidem, zhruba desetiletým chlapcem s bílým pramenem vlasů. Oba přitom seděli nad její dřevěnou krabičkou snů. Když jim fotograf ten obrázek dal, nedokázal si nikdo z rodiny vybavit, že by ten den Chálida u řeky viděli, a dokud tu fotku nedrželi v ruce, měli za to, že chlapec je jen výplodem Marjaminy fantazie.

Mamdúh se teď na ten obrázek díval, snažil se dotknout minulosti, přinutit hodiny, aby běžely nazpátek, zatímco šokovanými kroky kráčeli hlouběji do bažiny smutku. Beze slova odcházeli od svých životů, od nových dobyvatelů, opilých pradávným jedem, jenž v sobě mísil nenasytnost, moc a Boha.

Omámení a zmatení nepředstavitelným osudem, kráčeli vesničané do pětaticet kilometrů vzdálené Gazy. V dálce zaslechli zvuk jediného výstřelu následovaného bezedným ženským křikem. Brzy se spojili s mnohem početnějším procesím lidského zoufalství z ostatních vesnic. Občas na ně zamířili neviditelní odstřelovači a lidé padali k zemi. Nezbyvalo nic jiného, než posbírat mrtvé a raněné a pokračovat dál. Kulka prolétla Mamdúhovi nohou, a jak padal, sklouzla mu *abája*. Jeho švagr, stále ještě převlečený v *abáje* za ženu se ho pokoušel nést, ale nedokázal to. Nezvládla to ani Mamdúhova matka. Sulajmán to však dokázal. Vstoupil do ženina starého těla a zvedl jejího syna, téměř dvakrát tak velkého a těžkého, a kráčel s ním a dalšími prchajícími dušemi ke Gaze.

Cestou se objevovali arabští vojáci. Co zbylo z poražených arabských praporů, zůstalo svlečeno do spodního prádla a choulilo se ponížením. Přijeli i sionističtí vojáci, stříleli davu nad hlavami, aby se ujistili, že se nikdo nevrátí domů. Jedna taková skupinka narazila na drobnou stařenku nesoucí bez námahy v náručí zraněného muže a přikázala jí se zastavit. Otočila k nim bělmo svých očí a vojákům ve střevěch vzkypěl silný vývar strachu. Jeden z nich ženu střelil, padla k zemi, krvácela a upustila syna. Vojáci se však nepohnuli, kosti se jim změnily v pěnu, srdce v led a jejich tváře zpopelavěly těsně předtím, než vzplanuli a stravování plameny se začali svíjet.

I vojáky, kteří přišli zachraňovat vrahy Umm Mamdúh, zachvátily plameny, až na zemi zůstalo ležet dvanáct ohořelých uniformovaných mužů nového státu, kousek od místa, kde padla stará žena a její syn, ona mrtvá a on s vážně zraněnou nohou. Všichni to viděli.

Prchající vesničané z Bét Darásu nepotřebovali pro náhlé vzplanutí ohně vysvětlení. Věděli, že to byl Sulajmán, kráče-

li teď však mnohem rázněji, neboť se jistě objeví další vojáci, aby se za zuhelnatělé pozůstatky pomstili. Jeden muž odhodil rodinný majetek, jež nesl, a zdvihl mrtvolu *hádždži* Umm Mamdúh. Mohli za sebou nechat mnoho těl, jež lemovala jejich dlouhý pochod na cestě k životu uprchlíků, ale opustit Sulajmánovu přítelkyni nepřicházelo v úvahu. Copak starý džin nebojoval po jejich boku?

V ten okamžik uslyšeli prchající vesničané ženský hlas, který křičel: „Alwán!“ Když se otočili, spatřili Nazmíju, jak k nim běží, s vlasy rozpuštěnými a nahým tělem pod rozedranými, zkrvavenými cáry šatů.

Sitto Nazmíja mi vyprávěla o všem na světě kromě dne, kdy Marjam zemřela. O dni, v němž bylo do jejího srdce zaseto jméno Alwán, jež později sklídí, aby tak pojmenovala mou matku.

Někdejší hlavní křižovatka mezi severní Afrikou, Blízkým východem a Evropou, zelená a písčiná krajina Gazy představovala srdce obchodu s kořením, jež ve středověku platilo za nejvýnosnější odvětví. Palestinci v Gaze měli pověst nejlepších řemeslníků, kteří už dva tisíce let před Kristem tvořili široko daleko vyhledávané šperky. Šlechtice a poutníky to do Gazy táhlo celá staletí a učenci z celého světa procházeli po Via Maris na cestě do Alexandrijské knihovny.

Na tytéž břehy Gazy vyrazili Barakovi a ostatní lidé z vesnice občas na páteční rodinné výlety. Kdysi to bývalo místo radosti, kde plavali a rožnili jídlo, teď se však změnilo v močál strachu a zoufalství, jež ulpívalo na Nazmíje s každým pohybem a marnou snahou najít v davu Marjam. Když konečně objevila sousedy a zjistila, že Marjam Bét Darás neopustila, její zoufalství se ještě prohloubilo. Dávala si za vinu, že Marjam nepřinutila, aby šla s ní. Proklínala svou malou sestru za to, že je tak tvrdohlavá, a představovala si, jak ji vytahá za ucho, až ji najde. Věděla, co musí udělat, ale bude muset počkat, až zapadne slunce, aby ošálila Atíjovu rodinu, která by ji jinak určitě zastavila. Šla brzy spát, aby si před další cestou odpočinula, a poprvé v životě si pamatovala, co se jí zdálo. Vyděšeně se probudila mezi oddechujícími těly, která ležela kolem ní. Děvčátko, jež vypadalo jako Marjam, s černými vlnitými vlasy a cizím jménem, ale bez různobarevných očí, ukázalo Nazmíje papíry a zeptalo se jí: „*Sitto*, to je od Chálida. Chceš, abych ti to přečetla?“ Přikývla na souhlas. „Píše se tu, že Marjam na tebe čeká,“ prohlásilo děvčátko. „Vylezla ze studny.“

Přestože Nazmíja slíbila Atíjovi, že na něj bude čekat v Gaze, vydala se potmě zpátky do Bét Darásu, překračovala těla a prolétala se mezi nočními můrami rodin, které spaly na zemi.

Noc byla černá, hustá a hebká a Nazmíja kráčela pouštní cestou zpátky do rodné vesnice. Hvězdy se jí leskly nad hlavou, neviděla však, co má před sebou, ani co jí leží pod nohama. Zastavila se, aby se pomodlila, klaněla se a ohýbala v uctivé prosbě. Prosila o odpuštění za své hříchy. Žádala Alláha, aby ji vedl. Žadonila, aby našla svou sestru Marjam živou, a pak zapřísahala zemi, aby jí očistila cestu od škorpionů a divokých zvířat. Brzy spatřila v dálce záři ohně a zamířila k ní. Věřila, že to Alláh jí osvítil stezku.

Cestou narazila na další Palestince, kteří mířili opačným směrem. Věděli ve tmě jeden o druhém, ale strach je ochromil. „Kdo je tam?“ zeptal se ženský hlas arabsky a Nazmíja se uvolnila, když uslyšela přízvuk palestinských *felláhů*. „Snažím se dostat zpátky do Bét Darásu, abych našla svou sestru,“ odpověděla a ženy k sobě přišly tak blízko, až se uviděly. K ženině *thaubě* se tisklo několik dětí, zůstávaly zticha, když se ty dvě, jež se vůbec neznaly, objaly, jako kdyby byly ztracené příbuzné. Žena jí vyprávěla o nepředstavitelných hrůzách, k nimž v její vesnici došlo, a varovala Nazmíju, aby se nevracela. „Nedokážu říct nahlas, co dělají ženám,“ hlesla. Nazmíja jí popřála šťastnou cestu, obě se za sebe samu a za tu druhou pomodlily, než jedna vyrazila k volajícím vodám gazanského pobřeží a druhá ke vzdáleným plamenům.

Už skoro svítalo, když se Nazmíja dostala k bétdaráské studně, v níž se Marjam často schovávala, když si hrávala s ostatními dětmi. Tiše do studny zavolala, ale žádné odpovědi se nedočkala. Byla unavená, špinavá a měla žízeň, na chodidlech se jí udělaly puchýře a nos měla plný písku. Oheň dohořival a Nazmíja uviděla vojáky, kteří se potulovali po ohořelé zemi.

Většina z nich rabovala na kopci větší domy. Drancování se ještě nedostalo do masrídjínské části, takže měla čas se napít ze studny, než nepozorovaně proklouzla domů. Prošla všechny pokoje, šeptala Marjamino jméno, ale nedostala žádnou odpověď. Podívala se do kuchyně a koupelny, pak přešla k vykotlanému místu ve zdi mezi kuchyní a velkým pokojem, k místu, kde spolu potají špicovaly uši. Zastavila se, než se podívala za roh. Bylo to poslední místo, kam se mohla podívat. *Prosím, Alláhu, dej, ať tam je.*

A tam, schoulená do klubička, spala Marjam se svou dřevěnou krabičkou snů a s koleny přitisknutými na prsou. Nazmíja se svezla na podlahu a sestru objala. „Ach, Marjam, *habibtí!*“ rozvzlykala se, strach a vyčerpání se jí svezly z ramen.

Marjam se probudila, přitiskla se k Nazmíje a pohřbila své vzlyky do jejích prsou.

Z okna viděly, že pár vesničanů mohlo odejít. Vojáci si vzali jejich věci a šperky, ale pustili je. Nazmíja ucítila naději. Udělala dobře, že se vrátila. Že věřila v Alláha. Všechno bude v pořádku. Dají vojákům všechno, co mají, a vydají se do Gazy. Ještě jednou ten den ujde třicet pět kilometrů. Zvládnou to. *Alláhu akbar.*

Nazmíja si přitáhla sestru blíž, jako kdyby si chtěla celou Marjam vsunout do svého těla. Políbila ji, z očí jí tekly slzy a hledaly si cestičku v sazích na Marjaminých tvářích.

Ani jedna neviděla nebo neslyšela dva vojáky, dokud jeden z nich nešukbl Nazmíje za šátek a nestrhl jí ho z hlavy. Marjam zalapala po dechu. Nazmíjiny bohaté měděné vlny se nadechly, vydechly a prořízly vzduch, když se otočila, aby se na útočníky podívala. Její pronikavý pohled přiměl vojáky o krok ustoupit, vyměnili si pohled. A úsměv. Vojáci mluvili odlišnými jazyky, zdálo se, že jeden druhému nerozumí a vzájemně se domlouvali gesty. Zakryla tělem sestru a začala si sundávat tři zlaté

náramky, šabku ze svého věna. Manžel porušil tradici a navlékl jí je na zápěstí před plánovanou svatbou. Jeden z vojáků si je vzal, ale druhého zlato nezajímalo a z Nazmíji nespouštěl oči. Přešel k ní blíž a přitáhl si hrst jejích vlasů k obličejí. Vdech, zavřel oči, popadl Nazmíju za zátylek a přinutil ji se otřít o jeho poklopec.

Když se s ní vojáci vypořádávali, strhávali z ní šaty, přinutili ji lehnout si na záda a odhalili její holé tělo, poručila Nazmíja Marjam, aby se otočila, zavřela oči a ucpala si uši tak pevně, jak jen to dokáže. Řekla jí, že bude brzy po všem a že pak půjdou svou cestou. Tohle vydrží, pomyslela si.

Nazmíja nechápala, co voják křičí, než ho do ní vrazil. Zatnula zuby, drtila jimi agónii znásilňování ze strachu, že by ji zradil hlas a něco donesl k Marjaminým uším.

„Křič!“ rozkazoval jí voják ve svém jazyce a přirážel čím dál prudčeji. „Křič!“ Vytáhl ji za vlasy nahoru, ale Nazmíja nerozuměla ani jeho slovům, ani jeho touze slyšet, jak trpí. Místo toho dál snášela útok tak tiše, jak jen dokázala. Neviděla Marjam a nebyla si jistá, kam její sestra zmizela. Zavřela oči a vybavila si svého manžela Atíju, nádherného muže, během jejich první společné noci. I tehdy byla zticha, protože věděla, že jeho matka a sestry nejspíš poslouchají za dveřmi. Nevyzpytatelná spleť paměti ji přiměla prudce šknout hlavou, aby onen obraz odtrhla od téhle reality. Voják si myslel, že se brání, což ho potěšilo.

Druhý voják zaujal místo prvního, který se jí pokoušel vecpat do úst. Nepřestával ji fackovat. „Křič!“ prikazoval jí. „Křič!“

Spatřila jeho oči, šedivé škvíry v záhybech tuku. Rty měl vlhké od slin a z obočí mu stékal pot. Čelisti se jí samy od sebe sevřely ještě pevněji a voják se od ní našťavaně odtáhl. „Vím, jak tuhle kurvu přinutím křičet!“ mumlal si pro sebe ve svém jazyce.

Vrátil se a vláčel za sebou Marjam za vlasy jako zplihlou loutku, krabičku snů si přitom nepřestávala tisknout k prsům. Na nekonečný okamžik se pohledy sester setkaly, přesto ne na dost dlouho, aby stihly cokoliv říct, než kulka prolétla Marjam hlavou s výstřelem znějícím na věčnost. Dřevěná krabička snů spadla, otevřela se a její obsah se vysypal. Z děsivého vědomí, že už v jejím životě nikdy nevyjde slunce, se z Nazmíjinych hlubin vydralo neovladatelné zakvílení.

Voják s šedivýma očima se rozesmál, nadšený křikem, který se z ní tak zoufale snažil vymámit, odstrčil druhého chlapa, aby mohl ošoustat zkrvavené tělo téhle smyslné Arabky. Nazmíja dál naříkala, když do ní ejakuloval, pak se do jejího poskrvněného těla nacpal druhý, zatímco ona nespouštěla oči od Marjam ležící ve zvětšující se karmínové kaluži. S vyčerpávajícím odhodláním křičela, jako kdyby její hlas mohl rozsápat realitu tak, že by se s ní už nemusela vypořádávat.

Objevili se další dva vojáci, vzrušení vulgárností té scény ji popadli za vlasy a otočili do nové polohy. Dokonce i vzdorné kudrny poraženě visely zplihlé potem. Do jejího těla se cpali další vojáci, odírali z ní život, dokud neměli dost. Zůstala tam ležet, prázdná, vydlabaná věc se stružkami vyplakaných slz, sražené krve a zaschlého strachu. Poslouchala syčení vlastního dechu, odevzdala se tiché touze po smrti, čekala, až i ji zabijí.

Pak se Marjam pohnula. Její sestřička ze zvedla ze svého mrtvého těla na zemi a dřepala si před Nazmíjou. Vzala sestřinu nateklou, uplakanou tvář do malých hubených rukou. „Jsi ten nejúchvatnější člověk, jakého jsem kdy poznala, má velká sestro,“ opakovala tiše slova, která si už jednou pověděly. „Pamatuj si, jak výjimečná a milovaná jsi. Vždycky budeme spolu.“

„Já to nechápu. Jak se mnou můžeš mluvit?“ zeptala se Nazmíja, aniž cokoliv řekla.

„Všechno se stalo tak, jak mělo. Tohle všechno jednoho dne skončí. Nebudou už žádné hodiny, žádné východy slunce. Nebudou žádní vojáci ani země. Nejmučivější bolesti a nejblazenější radosti se vytratí do nicoty. Jediné, na čem bude záležet, je tahle láska,“ vysvětlovala Marjam, přestože její tělo leželo bez života v prolité krvi.

Nazmíja se pokusila vzít sestřino tělo do náručí, přestože její duch nepřestával mluvit. „Prosím, nech mě tady, nechci opustit Bét Darás,“ žádala ji Marjam. „Ty teď musíš jít. Měj dceru a pojmenuj ji Alwán. A teď běž!“

„Běž!“ Izraelský důstojník, který právě dorazil, zařval na vojáky, aby nechali Arabku na pokoji a odnesli tělo děcka, aby bylo spáleno s ostatními. Beze slova, aniž se na někoho podívala a beze strachu v sobě Nazmíja nashromáždila tolik ledového vzteku, že dokázala sesbírat sestřiny papíry, sešity a tužky. Zakryla si prsa Marjaminou krabičkou a tím, co jí zbylo z rozedraných šatů. Propůjčená síla jí umožnila se narovnat – po nohách jí stékalo semeno a krev – a vratkými kroky odejít pryč, aniž se ohlédla.

Nezdálo se, že by jí vojáci věnovali pozornost. Nikdo ji ne napadl, ani za ní nezavolal. Bylo by jí jedno, kdyby se tak stalo. Krok za krokem se Nazmíja nechala nést sestřinými slovy. Dotekem Marjaminých dlaní na tvářích. Dospělostí jejího hlasu. Láskou. Když si konečně uvědomila, kde je, ušla už na cestě do Gazy, kam směřovali další prchající Palestinci, šest kilometrů. Tehdy spatřila hlouček mužů stravovaných plameny. Když přišla blíž, uvědomila si, že jsou to sionističtí vojáci, a uviděla, jak na zemi leží její matka a Mamdúh. Byl tam i Atíja a pokoušel se jejího bratra zvednout. Nazmíja se k nim rozběhla, snažila se zavolat, ale hlas měla pořád uvězněný v hrdle. Hněv a odhodlání, které ji donesly až sem, se vytratily a nohy se jí roztrásky. Pokračovala dál, její hlas se probil na svobodu a to, co se jí vyhrnulo ze rtů, byl příslib jiného času a jiného místa.

„Alwán!“ bylo to jediné, co dokázala zakřičet, a dál to jméno volala do větru, než se jí podařilo dostat se k tomu, co zbylo z její rodiny.

II

Ale násilí cizího příběhu spálilo
ty malebné časy a Středozevní moře
u břehů Gazy zakrylo rány
naší minulosti

TŘINÁCT

Sitto Nazmíja věšela každé ráno oblohu, jako safírové prostěradlo, na prádelní šňůru, která se točila ve větru.

Uprchlíci se celé dny uprostřed naprostého chaosu přemísťovali z místa na místo. Trvalo týdny, než mezi ně rozdělili stany, a lidé tak spali na holé zemi mezi kameny, hmyzem a zvířaty. Těla přivyklá na tvrdou práci a projevy zbožnosti, se dál budívala před rozbřeskem, jen aby je čekala neustálá liknavost nicnedělání, která vyplňovala jejich dny strávené postáváním v nekonečných frontách. Denně se pětkrát seřadili na *salát*. Dvakrát denně se postavili do řady na chléb a polévku. V řadách čekali i na veřejné záchody. Fronty jim pronikly do snů a formovaly jejich odbojné představy, takže když někdo snil o tom, jak provedou odvetný úder, viděl se, jak se nejprve seřadí, aby vyfasoval zbraň, a pak bude maširovat v zástupech bojovníků. Když dorazili představitelé Spojených národů, uprchlíci se postavili do fronty, aby uvedli své jméno do matriky, ručně psaných záznamů v tlustých sešitech. Na oplátku dostali knížku, do které za každý příděl vyfasovali razítko. Jak realita tíživé situace, v níž se ocitli, s každým uplynulým rokem jasněji krystalizovala, uprchlíci se zuby nehty drželi každého kousku vzpomínky na domov, jež by předali dětem. Přídělové knížky se tak změnily v částičky identity a dědictví a občas se objevily zarámované na stěnách muzeí.

Když Nazmíja v onen osudný den roku 1948 odešla od svých znásilňovatelů, aniž ji byt jen jednou zastavili, pochopila, že Marjam je pořád s ní, že to, co viděla, nebyl přelud. Marjamina nepoddajná duše ji ochraňovala. Věděla to s naprostou jistotou a nikdy nepochybovala, že ji sestra slyší. A tak s ní často mluvila. Atíju zpočátku zneklidňovalo, když vídával svou ženu, jak

mluví sama se sebou, když uklízela, koupala se nebo prala prádlo. Po každém *salátu* říkala: „*Habibtí*, Marjam.“ Před milováním volávala na Marjam, aby se nedívala. Časem si na to Atíja zvykl, a dokonce přemítal nad tím, že Marjam z neviditelné říše možná na jejich rodinu dohlíží. Koneckonců, připomínala mu Nazmíja, nepřišel kdysi při pohledu na Sulajmána o řeč?

„Nezpochybňuj něčí existenci jenom proto, že ji nevidíš nebo neslyšíš, manželí,“ kárala ho Nazmíja. „Vím, že jsem v ten den Marjam viděla a slyšela tak, jako teď vidím a slyším tebe. Ona je důvod, proč jsme cestu sem přežili, když se tehdy sionisti dali do vražedného řádění poté, co Sulajmán podpálil jejich vojáky.“

Když se jí narodilo první dítě, chlapeček s šedýma očima, Nazmíja viděla jen oči svého znásilňovatele a křičela do stínů: „Tohle je syn ďábla. Zkouší mě Alláh? Jak můžu tu věc milovat? Jak můžu milovat syna ďábla?“ *Astaghfiru'lláh!* Porodní bába položila Nazmíje dítě na prsa, ale ta ho odstrčila a dál naléhala na to, co neviděla. „Marjam, pověz mi to!“

„Blouzníš kvůli porodu, ale měla bys s těmi hloupými řečmi raději přestat, než to dítě umře hladu, ženská!“ varovala ji porodní bába.

Nazmíja se od ní odvrátila a zkoumala cosi v tmavém koutě pokoje. Zazubila se a pak se rozesmála. Byl to přerývaný a úplně nepatřičný smích. Porodní bába, žena z Bét Darásu, která si pamatovala na *hádždžu*, jež se vykadila do řeky a mluvívávala s džinem, usoudila, že Nazmíja je dcerou své matky a že v tu chvíli mluví s nepřístupnou sférou. Podívala se do rohu místnosti, aby spatřila, na co se Nazmíja dívá, a uviděla jen pár poházených papírů s dětskými kresbami v otevřené dřevěné krabice. Porodní bába mumlala koranické verše, rychle si u toho sbalila věci a vytratila se v takovém spěchu, že si až zapomněla od manžela, jenž čekal venku, vzít poplatek.

Atíja zavinul prvorozeného a zůstal stát nad Nazmíjinýma prázdnýma očima. Novorozenec nebyl k utišení a Atíja se snažil přesvědčit manželku, aby miminko nakrmila. Hladil ji po vlasech, pokládal dítě do jejího nepřívětivého ochablého náručí a bral si ho zpátky. Snažil se miminko uklidnit, ale naléhavý hlad zařal drápy do otce i syna.

„Jak našeho prvorozeného pojmenujeme, Nazmíjo? Co třeba Mázin? Chtěla bys být Umm Mázin, lásko? Dovol mu, aby se teď od své matky najedl.“

„Pojmenuj ho Iblís!“ vyštěkla. Ďábel.

Atíja nervózně přecházel sem tam, nedokázal utiřit chlapečka, jehož pláč se teď nesl ozvěnou z propasti opuštění. Atíja nakonec vzal jejich syna jednou rukou a druhou šlehl manželku přes tvář, facka přistála s plnou silou jeho úzkosti. „Nazmíjo! Okamžitě to dítě nakrmíš, ženská, nebo, přísahám při Alláho-vi, se s tebou rozvedu!“

Nazmíja se podívala manželovi do tváře a spatřila ocelové oči lesknoucí se slzami. Natáhla ruce, pomalu přiložila plačící dítě k prsu a to se přisálo s dravostí, jež Nazmíje zpočátku připadala odporná. Brzy však sání jejího syna získalo rytmus, jenž se jí rozléval do celého těla, dokud se nezměnila v řeku, plynoucí a klidnou. Houkala se matnou kadencí mateřství, fascinovaná jeho pusinkou přisátou k jejímu prsu. Dál se kývala, matka se synem se stali jedním, a tváře jí smáčely tiché slzy. Atíja ji vzal za ruku a jeho prsty tančily s jejími, jako to dělávaly v nenávratném čase a místě každý první čtvrtek v měsíci.

Později řekla Marjam: „Hlavně se mnou zůstaň, sestřičko.“

Nazmíja občas Marjam prosila, aby jí dala znamení, že nezmi-zela. „Nikdy o tom nebudu pochybovat, sestřičko,“ prohlašovala, když dřepěla v devátém měsíci těhotenství se čtvrtým dítětem a umývala první tři, které od sebe dělilo pokaždé de-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.